

Οι αντιφάσεις της ευρωπαϊκής ενοποίησης

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Γράφουν οι BRUNO CARCHEDI και GUGLIELMO CARCHEDI

Βασική θέση του άρθρου είναι πως πέρα από τον ιμπεριαλισμό ορισμένων κρατών μελών της ΕΕ (εθνικοί ιμπεριαλισμοί), υπάρχει και ιμπεριαλισμός από την πλευρά της ΕΕ ως συνόλου. Η θέση αυτή υποστηρίζεται θεωρητικά και παρουσιάζεται λαμβάνοντας υπόψη τα εξής: πρώτον, τις σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης· δεύτερον, την Κοινή Αγροτική Πολιτική· τρίτον, την κοινή στρατιωτική πολιτική· και τέταρτον, το σύστημα Σένγκεν (δηλαδή την κοινή μεταναστευτική πολιτική).

μετάφραση: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΡΟΥΜΠΟΣ

επιμέλεια: ΓΙΩΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ

4. Η κοινή στρατιωτική πολιτική

Ενώ εντός της ΕΕ υπάρχει ένα έθνος που είναι οικονομικά κυρίαρχο,¹ δεν μπορεί

1. Το γεγονός αυτό εξηγεί γιατί η οικονομική ενοποίηση έχει λάβει χώρα υπό την ηγεσία της Γερμανίας, δηλαδή του κυρίαρχου τμήματος του ευρωπαϊκού κεφαλαίου, και επομένως έχει πάρει μια μορφή που είναι λειτουργική για αυτήν. Η πραγματικότητα αυτή αποτυπώνεται στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) και την Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Αυτό ήταν το θέμα προηγούμενου άρθρου στο

να ειπωθεί το ίδιο για τη στρατιωτική ισχύ. Στο στρατιωτικό πεδίο, όχι μόνο δεν υπάρχει κάποια ξεκάθαρη υπεροχή κάποιου έθνους έναντι των υπολοίπων, αλλά και κάθε κράτος-μέλος έχει τα δικά του στρατιωτικά μέσα για να προωθήσει τα δικά του συμφέροντα. Αυτός είναι ένας σημαντικός παράγοντας που εξηγεί το δεύτερο ιδιαίτερο χαρακτη-

Capital & Class (Carchedi, 1997), στο οποίο παραπέμπεται ο αναγνώστης.

ριστικό της ΕΕ, την αδυναμία της στη στρατιωτική σφαίρα. Αυτή ήταν η κατάσταση που υπήρχε εξ αρχής, δηλαδή από την πρώτη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο Συνθήκη Άμυνας. Το 1948, υπεγράφη η Συνθήκη των Βρυξελλών θεσπίζοντας τη *Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) (West European Union – WEU)*. Τα μέλη της ήταν το Βέλγιο, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο σκοπός της ήταν η συνεργασία σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα και η συλλογική αυτοάμυνα: «σε περίπτωση που ένα μέλος αποτελούσε στόχο στρατιωτικής επίθεσης, τα υπόλοιπα μέλη θα έπρεπε να «διαθέσουν στο μέλος το οποίο έχει δεχθεί επίθεση κάθε στρατιωτική και όποιας άλλης μορφής βοήθεια και συνδρομή που έχουν στη διάθεσή τους» (άρθ. 5). Επίσης, «αναγνωρίζοντας το ανεπιθύμητο της αλληλοεπικάλυψης με τα στρατιωτικά επιτελεία του ΝΑΤΟ» η ΔΕΕ δεσμευόταν ότι θα βασίζεται «στις αρμόδιες στρατιωτικές αρχές του ΝΑΤΟ για πληροφόρηση και συμβουλές σε στρατιωτικά θέματα» (άρθ. 4). Η ΔΕΕ, επομένως, προέκυψε ως ο ευρωπαϊκός πυλώνας του ΝΑΤΟ.

Κάτι τέτοιο δεν ήταν αρκετό για τη Γαλλία, η οποία παραδοσιακά ήταν υποστηρικτής ενός ευρωπαϊκού εγχειρήματος άμυνας το οποίο να είναι (σχετικά) ανεξάρτητο από την ηγεμονία των ΗΠΑ. Την περίοδο 1950-54, η προσοχή στη Γαλλία επικεντρώθηκε σε ένα νέο εγχείρημα, την *Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ) (European Defence Community – EDC)*, που υποστηριζόταν από το Σχέδιο Πλεβέν (Pleven) (του οποίου πρωτεργάτης ήταν ο Ζαν Μονέ [Jean Monnet]). Η πρόταση αφορούσε σε έναν ευρωπαϊκό στρατό υπό το ΝΑΤΟ διοικούμενο από έναν Ευρωπαίο υπουργό Άμυνας και από το Συμβούλιο των Υπουργών, με έναν κοινό διοικητή, κοινό προϋπολογισμό και κοινή προμήθεια οπλισμού. Όλα τα κράτη-μέλη, εκτός της Δ. Γερμανίας, θα μπορούσαν να κρατήσουν και τον εθνικό τους στρατό ανεξάρτητα από τον ευρωπαϊκό στρατό για αποικιακούς και άλλους σκοπούς. Επρόκειτο για μια

πρόταση που στόχο της είχε να επανεξοπλιστεί η Δ. Γερμανία (μια ανάγκη που υπαγορευόταν από τον Ψυχρό Πόλεμο) χωρίς την επανίδρυση ενός γερμανικού στρατού.

Αυτό το σχέδιο ερχόταν σε αντίθεση με το όραμα του ντε Γκολ (de Gaulle) για έναν «ενοποιημένο ευρωπαϊκό στρατό ο οποίος θα διατηρεί μια πολλαπλότητα εθνικών διοικήσεων» (Howorth, 1997: 13). Παρά τις διαφορές αυτές, και οι δύο πλευρές μοιράζονταν ένα κοινό χαρακτηριστικό, την πεποίθηση ότι «η Ευρώπη δεν θα μπορούσε να είναι η Ευρώπη χωρίς τον δικό της στρατό» (ό.π.: 12). Τελικά, η προσπάθεια σύστασης της ΕΑΚ ναυάγησε στις 31 Αυγούστου του 1954 λόγω της απόρριψής της από το γαλλικό κοινοβούλιο. Κατά συνέπεια, η Δ. Γερμανία εντάχθηκε στη ΔΕΕ το 1954 και στο ΝΑΤΟ το 1955.² Όσο για τις φιλοδοξίες υπερδύναμης που έτρεφε ο ντε Γκολ, αυτές ακυρώθηκαν δεδομένου ότι δεν τις συμμερίζονταν άλλα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ.

2. Εντός του γαλλικού κοινοβουλίου τα επιχειρήματα εναντίον της ΕΑΚ ήταν ποικίλα. Κάποιοι υποστήριξαν πως η ΕΑΚ θα ενίσχυε την κούρσα των εξοπλισμών, καθώς το σοβιετικό μπλοκ θα εκλάμβανε την ΕΑΚ ως μια νέα στρατιωτική απειλή, άλλοι ότι η ΕΑΚ δεν θα μπορούσε να ελέγχει τόσο στενά όσο το ΝΑΤΟ μια νέα γερμανική στρατιωτική δύναμη, ενώ άλλοι δεν ήθελαν να τεθούν στο ίδιο επίπεδο σπουδαιότητας με δύο πηχμένα έθνη και τρεις μικρότερες χώρες. Όμως, εκτός Γαλλίας το κλίμα έναντι της ΕΑΚ ήταν ευνοϊκό. Η συμφωνία για την ΕΑΚ όχι μόνο είχε υπογραφεί από τις κυβερνήσεις των Έξι και είχε επικυρωθεί από τα υπόλοιπα πέντε κοινοβούλια, αλλά και ο πρόεδρος των ΗΠΑ Αϊζενχάουερ (Eisenhower) ήταν υπέρ της ΕΑΚ. Οι λόγοι για αυτή τη στάση είναι πιθανόν αυτοί που έγιναν σαφείς από τη γνώμη (ευρέως αποδεκτή μεταξύ των αντιδραστικών κύκλων) ενός συμβούλου του Πολεμικού Ναυτικού των ΗΠΑ πως μια πρώτης τάξης ευρωπαϊκή τακτική και στρατηγική πυρηνική δύναμη θα κόστιζε σε μια ενοποιημένη Ευρώπη το 7% του ΑΕΠ (ακαθάριστου εθνικού προϊόντος) της, αλλά θα ανάγκαζε τη Σοβιετική Ένωση να ξοδέψει το 30% του δικού της ΑΕΠ (ακαθάριστου εθνικού προϊόντος). Αυτό θα κατέστρεφε τη σοβιετική οικονομία καθιστώντας αδύνατη την αύξηση του βιοτικού της επιπέδου (Galtung, 1971: 214). Αυτή η άποψη, εκφρασμένη το 1971, είχε αποτελέσει σταθερά της ψυχροπολεμικής περιόδου μέχρι και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

Εξαιτίας της αποτυχίας να στηθεί η ΕΑΚ, η ΔΕΕ απέκτησε νέα ώθηση στη βάση μιας τροποποιημένης συνθήκης που υπογράφηκε στις Βρυξέλλες το 1954. Παρά τις μικρές τροποποιήσεις, η συνθήκη του 1954 έκανε ξανά αναφορά σε συνεργασία για αμυντικούς σκοπούς (άρθ. 5) η οποία θα έπρεπε να βασίζεται στο ΝΑΤΟ για πληροφόρηση και συμβουλές (άρθ. 4). Όπως και η προηγηθείσα συμφωνία, επομένως, η συμφωνία του 1954 ήταν απλά μια ισχυρή εκδοχή της ΕΑΚ και καθιέρωνε *de facto* την ηγεμονία του ΝΑΤΟ και, επομένως, των ΗΠΑ. Η ΔΕΕ είχε μια λανθάνουσα ύπαρξη μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οπότε και υπήρξε εκ νέου ενδιαφέρον για αυτήν εν μέρει ως απόκριση στην κρίση των «ευρωπυραύλων» η οποία προήλθε από την απόφαση του ΝΑΤΟ το 1979 να αναπτύξει πυρηνικά όπλα μεσαίου βεληνικού στην Ευρώπη. Ωστόσο, για όσο η «σοβιετική απειλή» ήταν παρούσα, ο βραχυπρόθεσμος φόβος αποδυνάμωσης του ΝΑΤΟ μέσω της ενδυνάμωσης της ΔΕΕ υπερίσχυε του μακροπρόθεσμου πλεονεκτημάτος του να υπάρχει ένας ανεξάρτητος ευρωπαϊκός στρατιωτικός βραχίονας. Με την πτώση του τείχους του Βερολίνου, θα ανέμενε κανείς έναν μικρότερο ρόλο για το ΝΑΤΟ και έναν μεγαλύτερο για τη ΔΕΕ. Όμως, όπως θα δούμε πιο κάτω, δεν ήταν αυτό που συνέβη.

Η διακήρυξη των κρατών-μελών της ΔΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής του Μάαστριχτ το 1991 έχει ως εξής: «Ο σκοπός είναι η ΔΕΕ να οικοδομηθεί σταδιακά ως η αμυντική συνιστώσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το σκοπό αυτό, η ΔΕΕ προτίθεται, κατόπιν αιτήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να επεξεργαστεί και να εφαρμόσει αποφάσεις και δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στην άμυνα». Η διακήρυξη της Πετρούπολης το 1992 επεκτείνει το σκοπό των επιχειρήσεων σε «ανθρωπιστικά και διασωστικά καθήκοντα· ειρηνευτικά καθήκοντα· καθήκοντα μάχιμων δυνάμεων στη διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης της ειρήνης». Αυτό υποδηλώνει έναν αρκετά διευρυμένο

ρόλο για τη ΔΕΕ σε σχέση απλά με την άμυνα. Ωστόσο, όπως προσθέτει η διακήρυξη του Μάαστριχτ, «ο σκοπός είναι να αναπτυχθεί η ΔΕΕ ως ένα μέσο ενδυνάμωσης του ευρωπαϊκού πυλώνα της Ατλαντικής Συμμαχίας [...]». Η ΔΕΕ θα δρα σε συμμόρφωση με τις θέσεις που υιοθετούνται στην Ατλαντική Συμμαχία». Η ΔΕΕ αναπτύσσει τη δράση της, αλλά μέσα στα όρια μιας συνεχιζόμενης *de facto* υποταγής στο ΝΑΤΟ και επομένως στις ΗΠΑ.³

Δύο παράγοντες βοηθούν να εξηγηθεί αυτή η συνεχιζόμενη αδυναμία. Ο πρώτος είναι η διαίρεση που υπάρχει εντός της ίδιας της ΔΕΕ, δηλαδή μεταξύ των κρατών-μελών της, όσον αφορά στο ρόλο της ΔΕΕ και τη σχέση της με το ΝΑΤΟ. Το βασικό στοιχείο αυτής της διάστασης απόψεων είναι η βρετανική επιφυλακτικότητα στο να αναπτυχθεί μια αυτόνομη ευρωπαϊκή στρατιωτική δύναμη. Το Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ) ήταν πάντα υπέρ της στρατιωτικής συνεργασίας, αλλά κατά της στρατιωτικής ενοποίησης.⁴ Υπάρχουν ιστορικοί και ιδεολογικοί λόγοι για το γεγονός αυτό, όπως για παράδειγμα ο φόβος της Βρετανίας για την απώλεια της εθνικής της κυριαρχίας ή η «απόφασή της, στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, να προσπαθήσει να διατηρήσει μια θέση όσο το δυνατόν πιο κοντά σε αυτή μιας μεγάλης δύναμης βρίσκοντας μια πραγματικά μεγάλη δύναμη την οποία να μπορεί να επηρεάσει» (Chuter, 1997: 114). Αυτοί και άλλοι παρόμοιοι παράγοντες θα πρέπει να εξηγηθούν στη βάση συνειδητών οικονομικών πολιτικών και συμφερόντων. Έτσι, η προσήλωση στην

3. Προς το παρόν, η ΔΕΕ έχει δέκα πλήρη ευρωπαϊκά μέλη, πέντε παρατηρητές, τρία συνεργαζόμενα μέλη, και δέκα συνεργαζόμενους εταίρους. [«Το 2000 η ΔΕΕ συμφώνησε να μεταφέρει σταδιακά τις δυνατότητες και τα καθήκοντά της στην κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας (ΚΠΑΑ). Τελικά, έπαυσε να υφίσταται τον Ιούνιο του 2011». Βλ. http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/collective_defence.html?locale=el (σ.τ.Ε).]

4. Μια ένδειξη της αδυναμίας της ΔΕΕ φανερώνεται από την προθυμία της Βρετανίας να ενταχθεί στη ΔΕΕ, αλλά την εχθρότητά της απέναντι στην ΕΑΚ.

έννοια της εθνικής κυριαρχίας και, επομένως, ο φόβος απώλειάς της είναι κατάλοιπα μιας ιστορικής φάσης κατά την οποία η Βρετανία αποτελούσε μια μεγάλη αυτοκρατορική δύναμη. Αυτό είναι ένα παράδειγμα του πώς οι ιδεολογίες μπορούν να επιβιώσουν των οικονομικών καταστάσεων των οποίων ήταν γέννημα. Ο λόγος που αυτή η ιδεολογία έχει επιβιώσει της αυτοκρατορικής περιόδου είναι γιατί υπερασπιζόταν, και ακόμα υπερασπίζει, τα συμφέροντα των πιο αδύναμων τομέων του βρετανικού κεφαλαίου. Πρόκειται για τομείς που κινδυνεύουν περισσότερο από μια περαιτέρω αυστηροποίηση των μορφών της ευρωπαϊκής οικονομικής ενοποίησης και οι οποίοι χρησιμοποιούν το επιχείρημα της απώλειας της εθνικής κυριαρχίας ως ιδεολογικό όπλο απέναντι στην ένταξη στην ευρωπαϊκή οικονομική ενοποίηση (πριν το 1973) ή στην εμβάθυνση (μετά από εκείνη τη χρονολογία) του σκοπού της ευρωπαϊκής οικονομικής ενοποίησης.

Στην προσπάθειά της να διατηρήσει τη θέση μιας μεγάλης δύναμης, η Βρετανία είχε πολύ συγκεκριμένα συμφέροντα πρώτα για να μην ενταχθεί στην ΕΟΚ και στη συνέχεια για να ενταχθεί σε αυτήν το 1973. Ενώ, αρχικά, θεωρούσε πως μπορεί να κερδίσει τα μέγιστα από μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου, σύντομα μετά το σχηματισμό της ΕΖΕΣ (Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών [European Free Trade Association –EFTA]) συνειδητοποίησε πως τόσο οι κινήσεις αγαθών όσο και η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση κεφαλαίου απαιτούσαν την ένταξη στην ΕΟΚ. Παρ' όλα αυτά, η Βρετανία ήθελε και εξακολουθεί να θέλει να περιορίσει το βαθμό της οικονομικής ενοποίησης, καθώς η πλήρης ενοποίηση δεν θα ήταν προς το συμφέρον ούτε των λιγότερο αναπτυγμένων βιομηχανικών της τομέων ούτε του χρηματοπιστωτικού της κεφαλαίου. Όσον αφορά στο βρετανικό χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, ας εξετάσουμε την ΟΝΕ. Εντός της ΟΝΕ η λίρα θα απορροφούνταν από το ευρώ, δηλαδή από ένα νόμισμα του οποίου η διαχείριση

θα γίνεται σύμφωνα με κριτήρια που αντανακλούν, έστω και με ένα διαμεσολαβημένο τρόπο, τα συμφέροντα του γερμανικού ολιγοπωλιακού κεφαλαίου⁵ και το Λονδίνο θα έπρεπε να παίζει έναν υποδεέστερο ρόλο τόσο από οικονομική άποψη, γενικά όσο και πιο συγκεκριμένα, στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή στρατιωτική δύναμη θα ήταν ένας ισχυρός παράγοντας που θα ωθούσε προς κάποιο είδος (ομοσπονδιακού) ευρωπαϊκού κράτους και έτσι προς μια πλήρη οικονομική ενοποίηση του ΗΒ με την ΕΕ. Αυτό εξηγεί την αντίθεση της Βρετανίας στο να γίνει η ΔΕΕ μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη.⁶ Ωστόσο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, η ορμή που δίνει η ΟΝΕ στη διαδικασία της ενοποίησης θα μπορούσε να καταστήσει αυτή την πολιτική παρωχημένη.

Υπό αυτό το πρίσμα μπορούν να ιδωθούν οι διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν της Συνθήκης του Άμστερνταμ (της Διακυβερνητικής Συνδιάσκεψης) η οποία αντιμετώπισε το ερώτημα της ΔΕΕ. Το ΗΒ ήταν υπέρ του να παραμείνει η ΔΕΕ κάτω από το ΝΑΤΟ και ως ένας ανεξάρτητος βραχίονάς του, ενώ η Γερμανία και η Γαλλία ήθελαν να φέρουν τη ΔΕΕ υπό το δεύτερο πυλώνα της ΕΕ, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) (Common Foreign and Security Policy [CESP]). Αυτή η διαφορά φανερώνει την επιθυμία του ΗΒ να αντισταθεί στην κίνηση προς ένα (ομοσπονδιακό) ευρωπαϊκό κράτος,

5. Ο Carchedi (1997) υποστηρίζει πως είναι προς το συμφέρον του πιο αναπτυγμένου τμήματος του κεφαλαίου (του ολιγοπωλιακού, κάτω από την ηγεσία των γερμανικών ολιγοπωλίων) το να καταστεί το ECU και, μετά, το ευρώ ένα ισχυρό νόμισμα.

6. Υπάρχουν φυσικά διαφορές μεταξύ των βασικών πολιτικών παραγόντων. Τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, το Συντηρητικό Κόμμα έκλινε προς πολιτικές σύμφωνες με την περιοριστική νομισματική και δημοσιονομική πολιτική της Κοινότητας ως το μέσο τόνωσης των ευρωπαϊκών οικονομιών. Το Εργατικό Κόμμα, από την άλλη, έκλινε περισσότερο προς τους ελέγχους των εισαγωγών, τον κρατικό παρεμβατισμό και τις επιδοτήσεις για τις φθίνουσες βιομηχανίες (Newman, 1989).

κάτι το οποίο προτιμούν περισσότερο η Γερμανία και η Γαλλία. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν κατά της διατήρησης των τριών πυλώνων και θα προτιμούσε να φέρει την ΚΕΠΠΑ (όπως και το Συμβούλιο «Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις») υπό την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Κάτι τέτοιο, όπως υποστηρίχθηκε, θα τόνωνε το σχηματισμό μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής που προς το παρόν πρακτικά δεν υφίσταται (όπως φάνηκε από την πρόσφατη αποτυχία παρέμβασης στην πρώην Γιουγκοσλαβία). Ταυτόχρονα, θα ενισχυόταν το δημοκρατικό περιεχόμενο της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ. Το αποτέλεσμα της Συνθήκης του Άμστερνταμ ήταν ότι η ΔΕΕ δεν ενσωματώθηκε στην ΕΕ, σε αντίθεση προς τις επιθυμίες της Γαλλίας και της Γερμανίας, λόγω της αντίθεσης της Βρετανίας. Είναι, ωστόσο, αμφίβολο το κατά πόσο αυτή η πολιτική θα είναι βιώσιμη μακροπρόθεσμα (βλ. πιο κάτω).

Ο δεύτερος λόγος της αδυναμίας της ΔΕΕ είναι η προφανής ανωτερότητα των ΗΠΑ σε στρατιωτική ισχύ. Αντί να επιβάλουν τη θέλησή τους απευθείας, οι ΗΠΑ εκδηλώνουν τη στρατιωτική τους ανωτερότητα μέσω του ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ ιδρύθηκε το 1949, επισήμως για να περιορίσει τον σοβιετικό επεκτατισμό, αλλά στην πραγματικότητα για να συνεισφέρει, μέσα από τη στρατιωτική του ισχύ, στην καταστροφή της Σοβιετικής Ένωσης. Το 1991, με την πτώση και διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, το ΝΑΤΟ ξαφνικά βρέθηκε χωρίς κάποιο εχθρό. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αυτή η εξέλιξη θα παρείχε μια ευκαιρία για να μεγεθυνθεί η σημασία της ΔΕΕ. Μάλιστα, μπορεί εύλογα να υποστηριχθεί ότι, πριν την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, μια τέτοια μεγέθυνση θα αποδυνάμωνε το ΝΑΤΟ, και αυτό ήταν κάτι το οποίο τα ευρωπαϊκά έθνη δεν ήθελαν, δεδομένου ότι μόνο οι ΗΠΑ είχαν τη στρατιωτική ισχύ να αντιμετωπίσουν την ΕΣΣΔ. Έτσι, μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, θα περίμενε κανείς να υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για έναν ισχυρότερο ρόλο για μια ευρωπαϊκή στρατιωτική δύναμη. Εντούτοις, η

επιρροή του ΝΑΤΟ έχει αυξηθεί αντί να μειωθεί. Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις τρόποι με τους οποίους οι ΗΠΑ μπορούν να ασκήσουν (και επομένως να φανερώσουν) τη στρατιωτική τους ανωτερότητα σε σχέση με τη ΔΕΕ μέσω του ΝΑΤΟ.

Ο πρώτος σχετίζεται με την αποτυχία της στρατηγικής που υποστηρίχθηκε από την ΕΕ και τον ΟΗΕ στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η στρατηγική αυτή βασίστηκε στις διαπραγματεύσεις με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και στην ανάπτυξη στρατευμάτων του ΟΗΕ, κυρίως Ευρωπαίων στρατιωτών. Όταν αυτή η στρατηγική απέτυχε, οι ΗΠΑ επέβαλαν τη δική τους στρατιωτική επιλογή που βασιζόταν σε αεροπορικές επιδρομές εναντίον των θέσεων των Σέρβων και στην επιβολή της συμφωνίας του Ντέιτον (Dayton) στις 15 Δεκεμβρίου του 1995. Μέσα από την αποτυχία της ευρωπαϊκής στρατηγικής, το ΝΑΤΟ έχει γίνει ο στρατιωτικός βραχίονας του ΟΗΕ (*Lo Stato del Mondo*, 1998: 46-50). Η επιτυχία του ΝΑΤΟ είναι στην πραγματικότητα επιτυχία των ΗΠΑ οι οποίες έτσι έχουν επεκτείνει την πολιτική και στρατιωτική τους επιρροή στην Ευρώπη. Επίσης, η συμφωνία του Ντέιτον έχει επιβληθεί μέσω της IFOR ή δύναμης εφαρμογής (implementation Force), και έπειτα μέσω της SFOR ή δύναμης σταθεροποίησης (stabilisation Force). Αυτές οι εξοπλισμένες πολυεθνικές ομάδες θεσμοθετήθηκαν τον Ιανουάριο του 1994, κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής του ΝΑΤΟ, και επικυρώθηκαν στη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βερολίνο στις 3 Ιουνίου του 1996. Το καινοτόμο στοιχείο ήταν ότι συμφωνήθηκε πως οι χώρες της ΔΕΕ θα μπορούσαν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις δυνάμει απόφασης εντός του πλαισίου της ΔΕΕ και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) (Organisation for Security and Cooperation in Europe [OSCE])⁷ κάνοντας χρήση των υποδο-

7. Η ΔΑΣΕ (CSCE) ή Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Conference on Security and Cooperation in Europe) είχε ξεκινήσει στη Διάσκεψη του Ελσίνκι το 1974 και είχε ακολου-

μών του NATO (πιθανόν χωρίς τη συμμετοχή των ΗΠΑ). Όπως διατυπώνεται από επίσημες δηλώσεις, έχουν τεθεί οι βάσεις για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΤΑΑ) (European Security and Defense Identity [ESDI]).⁸ Αλλά είναι ξεκάθαρο πως η ανεξαρτησία της Ευρώπης παραμένει πολύ περιορισμένη, δεδομένου ότι το NATO είναι αυτό που παρέχει και παρακολουθεί στενά τις επιχειρησιακές υποδομές. Σε όρους σχέσεων εξουσίας, οι ΗΠΑ μπορούν να ελέγξουν και έχουν δικαίωμα βέτο πάνω σε οποιαδήποτε ευρωπαϊκή στρατιωτική πρωτοβουλία.

Ο δεύτερος τρόπος με τον οποίο οι ΗΠΑ δείχνουν τη στρατιωτική τους ισχύ σε σχέση με τη ΔΕΕ προέρχεται από την πρόσφατη συμφωνία μεταξύ του NATO και της Ρωσίας να ξεκινήσουν να συνεργάζονται στην πολιτική και στρατιωτική σφαίρα. Τον Μάιο του 1997, υπογράφηκε η «Ιδρυτική Πράξη για τις Αμοιβαίες Σχέσεις, τη Συνεργασία και την Ασφάλεια μεταξύ του NATO και της Ρωσικής Ομοσπονδίας». Δεν πρόκειται για μια δεσμευτική συνθήκη (κάτι για το οποίο ήλπιζε η Ρωσία), αλλά για μία δέσμευση μεταξύ αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων. Η Ρωσία και το NATO θα συνεδριάζουν σε μια μόνιμη κοινή επιτροπή, αλλά το NATO θα παίρνει αποφάσεις μόνο του σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης και σε καταστάσεις κρίσης. Είναι σαφές πως η Ρωσία έχει επιλέξει μια θέση υποταγής σε σχέση με το NATO.

ώς μετατραπεί στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Το 1992 αποφασίσθηκε να αναπτυχθεί ο ρόλος του ΟΑΣΕ στη διατήρηση της ειρήνης, την έγκαιρη προειδοποίηση και τη διαχείριση κρίσεων. Το NATO προσφέρθηκε να διαθέσει τους πόρους και την εμπειρία του προκειμένου να υποστηρίξει τις αποστολές του ΟΑΣΕ. Ενώ ο ΟΑΣΕ περιλαμβάνει όλες τις χώρες της Ευρώπης, μαζί με τις ΗΠΑ και τον Καναδά, στη ΔΕΕ οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης [ΧΚΑΕ] και οι Βαλτικές χώρες κατέχουν μόνο τη θέση των συνδεδεμένων εταίρων.

8. Όπως επισημαίνει ο Howorth, «η ευχάριστη διαφορούμενη έννοια της "ταυτότητας" αποτελεί μια σημαντική προσπάθεια ώστε να μην υπάρξει κάποιο θεσμικό πρόβλημα» (1997: 10).

Αυτό μειώνει την επιρροή του ΟΑΣΕ, τον οποίο τόσο η Ρωσία όσο και πολλές ευρωπαϊκές χώρες θα ήθελαν να δουν να ενισχύεται. Ο λόγος, προφανώς, είναι πως οι ΗΠΑ έχουν μεγαλύτερη επιρροή εντός του NATO παρά εντός του ΟΑΣΕ.⁹

Τέλος, ο τρίτος τρόπος που αποκαλύπτεται η στρατιωτική ανωτερότητα των ΗΠΑ και η εξάρτηση της ΔΕΕ είναι η πολιτική του NATO προς τις ΧΚΑΕ από τη μία και προς τις αραβικές χώρες από την άλλη. Όσον αφορά στην επέκταση του NATO προς την Ανατολή, η Πολωνία, η Τσεχία και η Ουγγαρία έχουν ήδη γίνει μέλη του NATO. Άλλα μέλη των ΧΚΑΕ θα ακολουθήσουν το παράδειγμά τους. Ο ιδιαίτερος στόχος αυτής της πολιτικής είναι να επεκταθεί η επιρροή των ΗΠΑ από τη στρατιωτική στην οικονομική σφαίρα, αντισταθμίζοντας έτσι τους οικονομικούς δεσμούς της ΕΕ (και ειδικά της Γερμανίας) με αυτές τις χώρες. Οι στρατιωτικές προμήθειες αποτελούν το μέσο για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Πράγματι, η συμμετοχή στο NATO σημαίνει πως τα νέα κράτη-μέλη πρέπει να ανανεώσουν τον εξοπλισμό τους ώστε να τον κάνουν συμβατό με αυτόν που χρησιμοποιείται από το NATO. Για παράδειγμα, τα νέα κράτη-μέλη έχουν ήδη ξεκινήσει να προμηθεύονται βομβαρδιστικά μαχητικά F-16 προς αντικατάσταση του σοβιετικού Μιγκ (MiG). Επομένως, μια νέα κολοσσιαία επιχείρηση έχει ανοίξει για το αμερικανικό στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα, το οποίο ήδη ελέγχει το μισό παγκόσμιο εμπόριο πολεμικού εξοπλισμού. Επιπρόσθετα, μόλις αυτά τα οπλικά συστήματα αποκτηθούν, θα πρέπει να ξοδευτούν επιπλέον χρήματα για συντήρηση, ανταλ-

9. Η μεγαλύτερη επιρροή που ασκεί το NATO έχει ενισχυθεί και από τη συνειδητοποίηση από την πλευρά της Γαλλίας ότι η πρόοδος προς μια ισχυρότερη ΔΕΕ παρουσιάζει ελλείψεις και από την απόφαση της, που ανακοινώθηκε στις 5 Δεκεμβρίου του 1995, να εισέλθει και πάλι (τουλάχιστον εν μέρει) στο NATO. Η Γαλλία είχε αποχωρήσει από το NATO το 1966, γνωρίζοντας ότι ένα ηγεμονικό σχέδιο, όπως αυτό που βρίσκεται πίσω από μια ενωμένη Ευρώπη, απαιτούσε έναν ισχυρό, ανεξάρτητο στρατιωτικό οργανισμό.

λακτικά και αντικαταστάσεις. Δεδομένου ότι οι χώρες αυτές δεν έχουν τους πόρους για τόσο μεγάλες δαπάνες, θα πρέπει να καταφύγουν σε δανεισμό από τις ΗΠΑ, αυξάνοντας έτσι την οικονομική τους εξάρτηση από τις ΗΠΑ (Dinucci, 1998: 26). Το ίδιο θα συμβεί και με τη Ρωσία, μόλις το τεράστιο «απαρχαιωμένο» οπλοστάσιό της χρειαστεί αντικατάσταση.

Όσον αφορά στις αραβικές χώρες, οι πολιτικές των ΗΠΑ στοχεύουν στα αποθέματα πετρελαίου στον Κόλπο. Παρ' ότι οι ΗΠΑ είναι η δεύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα μετά τη Σαουδική Αραβία, έχουν αποθέματα που, με το σημερινό ρυθμό κατανάλωσης, εκτιμάται πως θα διαρκέσουν μόνο για 10 χρόνια. Τα αποθέματα της Σαουδικής Αραβίας, αντίθετα, μπορούν να διαρκέσουν για 80 χρόνια και του Ιράκ για 10 χρόνια. Αλλά αυτός δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας. Περίπου το 57% των εξαγωγών πετρελαίου της Μέσης Ανατολής πάει στις ασιατικές χώρες (εκ των οποίων το 25% στην Ιαπωνία) και το 25% πάει στη Δυτική Ευρώπη. Έτσι, ο έλεγχος αυτών των αποθεμάτων είναι θεμελιώδους στρατηγικής σημασίας ώστε οι ΗΠΑ να διατηρήσουν την οικονομική και στρατιωτική τους ηγεσία έναντι όλων των χωρών, συμπεριλαμβανομένων και των συμμάχων τους (ό.π.: 27). Έτσι εξηγούνται οι πολιτικές του NATO στη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβανομένης της αντικατάστασης του «κομμουνισμού» με τον «αραβικό φονταμενταλισμό» ως τη νέα απειλή για την παγκόσμια ειρήνη και τη δημοκρατία.

Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων η πολιτική σημασία του NATO έχει υποστεί αλλαγή. Ενώ, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η βασική του λειτουργία γινόταν αντιληπτή ως μια λειτουργία «άμυνας» εναντίον της «κομμουνιστικής απειλής», με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης η νέα εικόνα του NATO είναι αυτή της παροχής παγκόσμιας «προστασίας» για τη «διεθνή κοινότητα», συμπεριλαμβανομένης της προστασίας έναντι του «αραβικού φονταμενταλισμού». Εδώ εντάσσονται η αποτροπή

πολέμων μεταξύ κρατών, η αποκατάσταση δημοκρατικών κυβερνήσεων που έχουν ανατραπεί και η διευκόλυνση της πώσης «αντιδημοκρατικών κυβερνήσεων». Φυσικά, το NATO είναι αυτό που αποφασίζει ποιοι πόλεμοι πρέπει να αποτραπούν και ποιες κυβερνήσεις είναι αντιδημοκρατικές. Το NATO πλέον προβάλλεται στη συλλογική συνείδηση του κόσμου ως ο εγγυητής της παγκόσμιας δημοκρατίας, της ειρήνης και της τάξης. Έχει αναδυθεί τη δεκαετία του 1990 πιο ισχυρό από ποτέ. Το γεγονός αυτό, μαζί με την εσωτερική αδυναμία της ΔΕΕ, είναι δύο στοιχεία που αποτρέπουν εγχειρήματα, όπως η ΔΕΕ ή ο ΟΑΣΕ, που να στοχεύουν στη δημιουργία ενός κέντρου στρατιωτικής ισχύος εναλλακτικού προς εκείνο που κυριαρχείται από τις ΗΠΑ.

Η στρατιωτική αδυναμία της ΕΕ είναι μια ισχυρή τροχοπέδη για τη δυνατότητα να γίνει μια πραγματική υπερδύναμη, της οποίας η στρατιωτική ισχύς να αντιστοιχεί στην οικονομική της ισχύ και να την προωθεί περαιτέρω. Ωστόσο, ένας σημαντικός παράγοντας που ευθύνεται για αυτή την αδυναμία, δηλαδή η απροθυμία του ΗΒ να προχωρήσει προς μια μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική ενοποίηση, έχει αρχίσει να εξασθενεί εξαιτίας οικονομικών δυνάμεων και μπορεί να εκλείψει νωρίτερα από ό,τι θα περίμενε κανείς. Για παράδειγμα, έχει αρχίσει να μεγαλώνει η επίγνωση ότι κανένα μεμονωμένο ευρωπαϊκό χρηματιστήριο (συμπεριλαμβανομένου του Λονδίνου) δεν είναι επαρκώς μεγάλο για να ανταγωνιστεί με άλλα, πολύ μεγαλύτερα, χρηματιστήρια. Τα ακόλουθα καθιστούν το σημείο αυτό απόλυτα ξεκάθαρο: «Τα χρηματιστήρια των 11 χωρών της ζώνης του ευρώ και της Βρετανίας είχαν αξία περίπου κοντά στα 5,5 τρισ. δολάρια στα τέλη του προηγούμενου έτους [δηλαδή το 1997], το μισό της συνολικής αγοράς των ΗΠΑ και παραπάνω από το διπλάσιο του μεγέθους της ιαπωνικής αγοράς... Όμως η προοπτική μεγέθυνσης είναι τεράστια. Η ευρωπαϊκή οικονομία είναι ελαφρώς μεγαλύτερη από εκείνη της Αμερικής...

και οι κυβερνήσεις της ΕΕ είναι πιθανό να ιδιωτικοποιήσουν χιλιάδες επιχειρήσεις αξίας 300 δισ. δολαρίων μέσα στα επόμενα χρόνια» (Buerkle, 1998).

Η ενοποίηση είναι επομένως επιτακτική. Δεν είναι τυχαίο που το Λονδίνο έχει επιδιώξει να συμμαχήσει με τη Φρανκφούρτη (το χρηματοπιστωτικό κέντρο του γερμανικού κεφαλαίου και, όχι τυχαία, η έδρα της ΕΚΤ) ως ένα πρώτο βήμα προς τη δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος για την ανταλλαγή των μετοχών των 300 μεγαλύτερων ευρωπαϊκών εταιρειών. Τελικά, τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά χρηματιστήρια θα πρέπει να συμμετέχουν και αυτά σε αυτό που θα εξελιχθεί σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα ανταλλαγής μετοχών. Τα πλεονεκτήματά του θα είναι η μεγαλύτερη ρευστότητα, πιθανόν τα χαμηλότερα επιτόκια, τα χαμηλότερα κόστη συναλλαγής και η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου για τους επενδυτές. Η ανταμοιβή θα είναι υπό μορφή προμηθειών και χρεώσεων. Με την εισαγωγή του ευρώ οι επενδύσεις θα διευκολυνθούν, καθώς οι διαχειριστές κεφαλαίων θα μπορούν να συγκρίνουν τις γνωστοποιήσεις εταιρικών κερδών σε διαφορετικές χώρες στη βάση ενός ενιαίου νομίσματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο γενικός διευθυντής του Χρηματιστηρίου του Λονδίνου δήλωσε πως το Λονδίνο «θα μπορούσε ακόμη και να στραφεί στο να δίνει την τιμή των μετοχών σε ευρώ, εάν η πλειοψηφία των μελών του υποστήριζε μια τέτοια αλλαγή» (ό.π.). Αυτός θα ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που θα ωθούσε στην εισαγωγή του ευρώ στο ΗΒ. Για παρόμοιους λόγους, το ΗΒ, αργά ή γρήγορα, θα πρέπει να ενταχθεί στην ΟΝΕ. Στο σημείο αυτό η στάση του σε σχέση με μια κοινή στρατιωτική δύναμη ίσως αλλάξει. Μια τέτοια εξέλιξη, εφόσον είχε ως αποτέλεσμα μια ενοποιημένη και σχετικά αυτόνομη στρατιωτική ικανότητα, θα καθιστούσε την ΕΕ έναν πολύ πιο ισχυρό «διεθνή παράγοντα». Ταυτόχρονα, οι προοπτικές στρατιωτικών συγκρούσεων με άλλες υπερδυνάμεις ίσως παύσουν να ανήκουν στη σφαίρα της πολιτικής φαντασίας.

5. Σένγκεν και μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ

Η μετανάστευση έχει παίξει κεντρικό ρόλο στην οικονομική ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως μέσα από την προσφορά φθηνής εργατικής δύναμης κάτω από συνθήκες έντονης μεγέθυνσης. Αυτό, όπως υποστηρίζεται, κράτησε τους μισθούς χαμηλά και αύξησε την κερδοφορία, τονώνοντας έτσι την οικονομική μεγέθυνση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Όπως θα δούμε, η θέση αυτή είναι λανθασμένη. Επίσης έχει υποστηριχθεί ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1970, εξαιτίας των αυξανόμενων μισθών, η μεγέθυνση υποχώρησε και επακολούθησε μια περίοδος οικονομικής ύφεσης, κρίσεων και υψηλής ανεργίας ως εκ τούτου, έχουν ισχυροποιηθεί οι εκκλήσεις για μισθολογική συγκράτηση και για τον (αναγκαστικό) επαναπατρισμό των μεταναστών. Θα δούμε ότι και αυτή η θέση είναι επίσης λανθασμένη. Δυστυχώς, πλατιά στρώματα της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης έχουν δεχθεί το επιχείρημα πως ο (εξαναγκαστικός) επαναπατρισμός των ξένων εργατών θα απελευθέρωνε περισσότερες θέσεις εργασίας για τους αυτόχθονες εργάτες οδηγώντας τους μισθούς τους προς τα πάνω, όπως επίσης έχουν δεχτεί και το επιχείρημα ότι οι χαμηλότεροι μισθοί θα αυξήσουν την κερδοφορία και την επένδυση, τονώνοντας τη μεγέθυνση και την απασχόληση. Και τα δύο επιχειρήματα φαντάζουν ελκυστικά, δεδομένου ότι μεγάλος αριθμός ανθρώπων έχει αποδεχθεί τα βασικά αξιώματα των ορθόδοξων οικονομικών. Είναι παρ' όλα αυτά λανθασμένα. Η κοινή λογική αποτελεί μερικές φορές κοινό παραλογισμό.

Πρώτον, ο επαναπατρισμός των ξένων εργατών φαίνεται ότι θα αύξανε την πιθανότητα για τους αυτόχθονες εργάτες να βρουν δουλειά. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε κάποιες περιπτώσεις, αλλά συνολικά, δεδομένων των υψηλών ποσοστών ανεργίας, ο επαναπατρισμός απλά θα μείωνε τον αριθμό των ανέργων χω-

ρίς να παρέχει κίνητρο για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Δεύτερον, δεδομένου ότι οι ξένοι εργάτες συνήθως κατέχουν χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας, στην περίπτωση που αντικαθίσταντο από αυτόχθονες εργάτες, οι μισθοί για τους τελευταίους θα μειωθούν, αντί να αυξηθούν. Θα μπορούσε σε αυτό να αντιταχθεί ότι μια μειωμένη προσφορά εργασίας θα επέτρεπε στους αυτόχθονες εργάτες να διεκδικήσουν υψηλότερους μισθούς. Θα μπορούσε να είναι έτσι, αλλά, και αυτό είναι το τρίτο σημείο, δεν υπάρχει αυτόματη σχέση μεταξύ της χαμηλότερης προσφοράς εργασίας και των υψηλότερων μισθών. Το απλό γεγονός ότι οι περιοχές προέλευσης μεταναστών εμφανίζουν χαμηλούς μισθούς και είναι σχετικά υπανάπτυκτες (όπως το ιταλικό Μετσοτζίόρνο) είναι επαρκές για να αποδείξει το σημείο αυτό. Είναι ο συσχετισμός δύναμης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας που πιο πολύ καθορίζει εάν και κατά πόσο μια μειωμένη προσφορά εργασίας επηρεάζει τους μισθούς. Ένας σημαντικός παράγοντας σε αυτό τον συσχετισμό δύναμης είναι η φάση του οικονομικού κύκλου. Αν η οικονομία βρίσκεται σε στασιμότητα και η εργασία είναι αδύναμη εξαιτίας, μεταξύ άλλων πραγμάτων, της υψηλής ανεργίας και της ιδεολογικής υποταγής, μια μειωμένη προσφορά εργασίας μπορεί να αφήσει τους μισθούς ανεπηρέαστους.

Τέταρτον, και πιο σημαντικό, ακόμα και αν οι μισθοί των απασχολούμενων και οι θέσεις εργασίας των αυτοχθόνων άνεργων εργατών αρχικά επρόκειτο να αυξηθούν χάρη στον επαναπατρισμό των ξένων εργατών, αυτή η βραχυχρόνια βελτίωση ακολούθως θα εξαφανιζόταν. Μόλις περνούσε η «θετική» επίδραση για τους αυτόχθονες εργάτες (υψηλότεροι μισθοί και χαμηλότερη ανεργία), θα ακολουθούσε περισσότερη ανεργία εξαιτίας της εσωτερικής δυναμικής της καπιταλιστικής οικονομίας, δηλαδή της τάσης της προς επαναλαμβανόμενες κρίσεις.¹⁰ Στο σημείο αυτό, όχι μόνο δεν

θα υπάρχουν ξένοι εργάτες για να κατηγορηθούν, αλλά και η διαπραγματευτική ισχύς των εργατών θα έχει αποδυναμωθεί σημαντικά, καθώς η εργασία θα έχει αποδεχθεί την άποψη του κεφαλαίου σχετικά με τις κρίσεις και την οικονομική πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, η εργασία θα έχει αποδεχθεί την άποψη του κεφαλαίου ότι η ανεργία και οι κρίσεις προκαλούνται είτε από τους «υπερβολικά υψηλούς μισθούς» είτε από την «υπερβολικά υψηλή προσφορά εργασίας», δηλαδή προκαλούνται από την εργασία παρά από το κεφάλαιο.

Οι υψηλότεροι μισθοί αυξάνουν την αγοραστική δύναμη των μαζών, αλλά μειώνουν τα κέρδη, ενώ οι χαμηλότεροι μισθοί έχουν την αντίθετη επίδραση, έχοντας ως τελικό αποτέλεσμα τη μείωση των κερδών μέσω των χαμηλότερων πωλήσεων. Το επίπεδο των μισθών μπορεί μόνο να τροποποιήσει τη μορφή του κύκλου, αλλά δεν είναι ούτε η αιτία των κρίσεων ούτε και η θεραπεία τους. Αυτό το συμπέρασμα είναι σημαντικό για την ξένη εργασία. Αν, σύμφωνα με το νεοκλασικό σκεπτικό, ο τρόπος εξόδου από τις κρίσεις ήταν οι χαμηλοί μισθοί (μέσω της υψηλής κερδοφορίας, των επενδύσεων, της μεγέθυνσης και της απασχόλησης) θα είχε νόημα να εκδιωχθούν οι ξένοι εργάτες (προκειμένου να μειωθεί το κόστος εργασίας, όπως οι συντάξεις γήρατος, οι εγκαταστάσεις εκπαίδευσης και υγείας κ.λπ.) και ταυτόχρονα να συγκρατηθούν οι μισθοί. Αν, σύμφωνα με μια κείνσιανή λογική, ο τρόπος εξόδου από τις κρίσεις ήταν οι υψηλοί μισθοί (μέσω της αυξημένης αγοραστικής δύναμης και της τόνωσης της ζήτησης), θα είχε νόημα να εκδιωχθούν οι ξένοι εργάτες (προκειμένου να μειωθεί η προσφορά εργασίας και να αυξηθεί η διαπραγματευτική ισχύς των αυτοχθόνων εργατών) με παράλληλη αύξηση των μισθών. Και στις δύο περιπτώσεις θα βρισκόταν η οικονομική αιτιολόγηση για την εκδίωξη των ξένων εργατών και, ως εκ τούτου, για τα αντικειμενικώς αντίθε-

10. Αυτές οι παρατηρήσεις προϋποθέτουν μια ανάλυση του οικονομικού κύκλου η οποία δεν μπο-

ρεί να παρουσιαστεί εδώ για λόγους χώρου. Βλ. Carchedi (1991).

τα συμφέροντα μεταξύ των δύο τμημάτων της ευρωπαϊκής εργασίας.

Αν, αντιθέτως, οι κρίσεις δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω της χειραγώγησης των μισθών, η εκδίωξη των ξένων εργατών απλά θα τροποποιούσε τη μορφή του κύκλου, μέσω της επίδρασής της στους μισθούς, χωρίς να παρέχει μια διέξοδο από την κρίση. Η τελευταία θα συνεχίζει να χτυπά και τα δύο τμήματα της εργατικής τάξης. Το επιχείρημα των αντίθετων οικονομικών συμφερόντων μεταξύ των ξένων και των αυτοχθόνων εργατών (που εκτείνεται από την εκδίωξη, στο επίπεδο των μισθών, έως την έξοδο από την κρίση) αποδεικνύεται επομένως πως είναι ένας μύθος που βασίζεται στην ορθόδοξη οικονομική ανάλυση. Η αποδοχή των κανόνων των ορθόδοξων οικονομικών δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην αντίληψη ότι τα αυτόχθονα και τα ξένα τμήματα της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης έχουν αντίθετα συμφέροντα. Αυτό εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την εντυπωσιακή αδυναμία της εργασίας στο να αναπτύξει τη δική της στρατηγική.

Εάν είναι έτσι, διακρίνονται αντικειμενικοί λόγοι για μια πολιτική που να βασίζεται στην αλληλεγγύη μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης. Αν ο επαναπατρισμός δεν αποτελεί (μέρος της) λύση(ς), η στρατηγική των αυτοχθόνων εργατών (και ως εκ τούτου της εργασίας) θα έπρεπε να επικεντρώνεται στον αγώνα για *περισσότερες* θέσεις εργασίας εντός ενός πλαισίου νέων οικονομικών σχέσεων και όχι στην *αφαίρεση* των υπαρχουσών θέσεων εργασίας από τους ξένους εργάτες. Αντιστεκόμενη στον επαναπατρισμό και αναπτύσσοντας επιχειρήματα εναντίον του, η εργασία μπορεί να βρει τους αντικειμενικούς λόγους για μια στρατηγική που να βασίζεται στην αλληλεγγύη και στην ισότητα. Τα ηθικά επιχειρήματα, όσο σημαντικά και αν είναι, δεν επαρκούν. Για την ευρωπαϊκή εργασία, ο επαναπατρισμός των ξένων εργατών είναι οικονομικά άχρηστος και ιδεολογικά αυτοκαταστροφικός.

Αφού διαπιστώθηκε τόσο η αντικειμενική βάση όσο και η ανάγκη για αλλη-

λεγγύη μεταξύ των αυτοχθόνων και των ξένων εργατών εντός της ΕΕ, ας εξετάσουμε μερικά από τα προβλήματα που αφορούν συγκεκριμένα στην ξένη εργασία εντός της ΕΕ και στις συνακόλουθες στρατηγικές.

Ένα πρώτο συγκεκριμένο πρόβλημα αφορά στο *δημοκρατικό έλλειμμα* της ΕΕ. Αυτό έχει να κάνει με την περιορισμένη ισχύ του Ευρωκοινοβουλίου στη λήψη αποφάσεων σε σχέση με τα κοινοβούλια των κρατών-μελών. Παρά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η εξουσία λήψης αποφάσεων ανήκει κυρίως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στο Συμβούλιο των Υπουργών και στην Επιτροπή. Η δυνατότητα της εργασίας να επηρεάσει τους ευρωπαϊκούς νόμους, επομένως, είναι πολύ μικρότερη από την (ήδη περιορισμένη) παρόμοια δυνατότητα που υπάρχει εντός των κρατών-μελών. Αυτό το έλλειμμα είναι ακόμα εντονότερο για τους *μετανάστες* της ΕΕ. Το άρθρο 8 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) (Treaty on European Union – TEU) δηλώνει πως κάθε άτομο που κατέχει την ιθαγένεια ενός κράτους-μέλους είναι πολίτης της Ένωσης. Αυτό του παρέχει το δικαίωμα να κινείται και να διαμένει ελεύθερα εντός της περιοχής των κρατών-μελών,¹¹ το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το δικαίωμα στη διπλωματική προστασία και αντιπροσώπευση, το δικαίωμα να υποβάλει αναφορά στο Ευρωκοινοβούλιο και το δικαίωμα να υποβάλει αίτημα στο Συνήγορο του Πολίτη. Ωστόσο, η άσκηση αυτών των δικαιωμάτων περιορίζεται σοβαρά από: (1) τις λιγοστές γνώσεις εκ μέρους των μεταναστών τόσο σε σχέση με την ύπαρξη αυτών των δικαιωμάτων όσο και της γλώσσας και των θεσμών της χώρας υποδοχής και (2) τον εν μέρει δικαιολογημένο φόβο τους να χρησιμοποιήσουν ή την ανησυχία τους να βάλουν σε χρήση αυτές τις δυνατότητες.

11. Που υπόκειται, ωστόσο, «στους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται σε αυτή τη Συνθήκη και στα μέτρα που υιοθετούνται για την εφαρμογή της».

Αυτές οι δυσκολίες είναι εντονότερες για τους *μετανάστες εκτός της ΕΕ*. Η ΣΕΕ εξαιρεί από τα πιο πάνω περιορισμένα δικαιώματα τα εννιά εκατομμύρια των πολιτών του Τρίτου Κόσμου που διαμένουν νόμιμα στην ΕΕ, για να μην αναφέρουμε τους παράνομους μετανάστες. Αυτοί έχουν ονομαστεί το δέκατο έκτο κράτος-μέλος της ΕΕ. Επιπλέον, η ΣΕΕ καθιστά την υπηκοότητα της Ένωσης εξαρτώμενη από την κατοχή της ιθαγένειας ενός κράτους-μέλους. Επομένως, η απόλαυση αυτών των περιορισμένων δικαιωμάτων εξαρτάται από τις εθνικές νομοθεσίες οι οποίες ουσιαστικά αποκοπούν στον αποκλεισμό των μεταναστών από την ιθαγένεια.

Ο αποκλεισμός από τα εργατικά σωματεία και γενικότερα από τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα ωθεί τους ξένους εργάτες στην παρανομία. Έτσι, καθίστανται εύκολη λεία για ασυνείδητους επιχειρηματίες που μπορούν να τους χρησιμοποιήσουν προκειμένου να εκβιάσουν και να αποδυναμώσουν τη διαπραγματευτική ισχύ των νομίμως διαμενόντων και των αυτοχθόνων εργατών.¹²

12. Το υψηλότερο ποσοστό εκμετάλλευσης για τους εργάτες εκτός της ΕΕ μπορεί να είναι ένα συνειδητό ή ασυνείδητο αποτέλεσμα αυτής της κρατικής πολιτικής. Στον Καναδά, για παράδειγμα, οι ξένοι εργάτες που γίνονται δεκτοί μέσω του Προγράμματος Εξουσιοδότησης Εργασίας Μη Μεταναστών (Non-Immigrant Employment Authorisation Program [NIEAP]) δεσμεύονται σε μια συγκεκριμένη δουλειά με έναν συγκεκριμένο εργοδότη και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Αυτό μειώνει τη δυνατότητά τους να διαπραγματευτούν το μισθό τους και τις συνθήκες εργασίας, αυξάνοντας έτσι τον εξαναγκασμό και την εκμετάλλευση που δέχονται καθώς πρέπει «να δεχθούν οποιοσδήποτε συνθήκες τούς προσφέρονται ή να απελαθούν» (Sharma, 1997: 19). Μέχρι το 1993, το 70% των μεταναστών εργατών αποτελείτο από αυτούς τους προσωρινούς αδειοδοτημένους εργάτες. Όπως υποστηρίζει ο Sharma, «η επαναφορά (ή συνέχιση) ανελεύθερων μορφών εργατικής δύναμης... θα έπρεπε να ιδωθεί εντός του πλαισίου της απόπειρας από πλευράς των εργοδοτών να διασφαλίσουν (ή να αυξήσουν) τα κέρδη τους και να αποδυναμώσουν περαιτέρω την ισχύ της συλλογικής εργατικής τάξης» (ό.π.: 29). [Αξιοσημείωτο, όπως επισημαίνει ο Sharma (1997), «πώς η καναδική νομοθεσία ορίζει πραγματικούς μετανάστες ως επίσημα μη μετανάστες στο πλαίσιο του Προγράμ-

Οι εργάτες θα έπρεπε να απαιτούν να δίνεται η υπηκοότητα της ΕΕ σε όλους τους νόμιμους μετανάστες όπως επίσης και να υπάρχουν γρήγορες και διαφανείς διαδικασίες για τη νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών. Αυτές οι απαιτήσεις θα έπρεπε να ενταχθούν στο πλαίσιο μιας αντίληψης που να δίνει έμφαση στην ισοπολιτεία, στην αλληλεγγύη και στην αυτοδιαχείριση.

Ένα δεύτερο συγκεκριμένο πρόβλημα αφορά στο *δικαίωμα των μεταναστών να εισέλθουν στην ΕΕ*. Μια πολιτική κλειστών θυρών δεν σημαίνει πως η μετανάστευση έχει σταματήσει. Αυτό που σημαίνει είναι ότι η νόμιμη μετανάστευση έχει μειωθεί δραστικά, ενώ η παράνομη μετανάστευση συνεχίζεται τόσο λόγω της ώθησης από τις απελπισμένες μάζες των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, όσο και λόγω της έλξης από εκείνες τις ευρωπαϊκές εταιρείες που μπορούν να επιβιώσουν μόνο χάρη σε υψηλότερα του κανονικού ποσοστά υπεραξίας. Αυτό ισχύει για όλες τις χώρες της ΕΕ έστω και σε διαφορετικό βαθμό. Παραδοσιακές χώρες μετανάστευσης, όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία, έχουν μετατραπεί και σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Η Ιταλία και η Ισπανία είχε εκτιμηθεί πως το 1995 φιλοξενούσαν πάνω από ένα εκατομμύριο εργάτες, όλοι από μη κράτη-μέλη και η Ελλάδα πάνω από 500.000 παράνομους μετανάστες (Geddes, 1995: 201).

Αναφέρθηκε νωρίτερα πως το αποτέλεσμα μιας εισροής ή εκροής εργασίας επί των μισθών και της ανεργίας εξαρτάται από το συσχετισμό δύναμης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Αυτός ο συσχε-

ματος Εξουσιοδότησης Εργασίας Μη Μεταναστών. Αυτό επιτρέπει στους τοπικούς εργοδότες να περιορίσουν την κινητικότητα αυτών των εργατών, τη διαπραγματευτική τους δύναμη και τα άλλα δικαιωμάτων που μπορούν να απαιτηθούν από αυτούς που επίσημα ορίζονται ως μετανάστες εργάτες» (Elena Ruiz Abril, Ben Rogaly (2001), "Migration and Social Relations: An Annotated Bibliography on Temporary Migration for Rural Manual Work", *IIAS/IISG CLARA Working Paper*, No. 16, Amsterdam, σ. 10-11. Διαθέσιμο σε: <http://socialhistory.org/sites/default/files/docs/publications/clara-wp16.pdf>) (σ.τ.Ε.)

τισμός επηρεάζεται αρνητικά για την εργασία μόνο όταν η εργασία αντιλαμβάνεται τους (νέους) ξένους εργάτες όπως τους αντιλαμβάνεται το κεφάλαιο, ως ανταγωνιστές των αυτοχθόνων εργατών για θέσεις εργασίας, αντί να τους αντιλαμβάνεται ως δυναμική βοήθεια στον αγώνα των αυτοχθόνων εργατών έναντι του κεφαλαίου. Αν, ωστόσο, η εργασία θεωρήσει τους ξένους εργάτες ως δικά της μέλη που πρέπει να ενσωματωθούν στον αγώνα για θέσεις εργασίας και υψηλότερους μισθούς εντός μιας σοσιαλιστικής προοπτικής, τότε όχι μόνο θα προωθηθεί το σοσιαλιστικό πρόγραμμα σε κάθε κράτος-μέλος, όχι μόνο θα απαλλαχθεί η εργασία από τους εκβιασμούς του κεφαλαίου, αλλά η πολιτική αυτή θα έχει συμβάλει και στη διεθνή αλληλεγγύη, ενισχύοντας έτσι το σοσιαλιστικό εγχείρημα στη χώρα υποδοχής. Η εργασία θα πρέπει να ενθαρρύνει μια πολιτική ανοικτών θυρών που να στοχεύει στην ενσωμάτωση των μεταναστών στο σχέδιό της για σοσιαλιστική ανάπτυξη. Αυτή η πολιτική προϋποθέτει και μια ευρύτερη πολιτική, η οποία θα τονίζει την ανάγκη να εξαλειφθούν οι αιτίες της αναγκαστικής μετανάστευσης από χώρες εκτός της ΕΕ, μια πολιτική που να περιλαμβάνει μεγάλα προγράμματα βοήθειας τα οποία να προωθούν τη σοσιαλιστική οικονομική μεγέθυνση σε αυτές τις χώρες. Η συγκεκριμένη μορφή που μπορεί να λάβει μια πολιτική ανοικτών θυρών θα εξαρτηθεί από τις συγκεκριμένες συνθήκες κάτω από τις οποίες θα διεξαχθεί ο αγώνας για αυτήν. Το μόνο που μπορεί να ειπωθεί τώρα είναι πως πιθανόν θα πρέπει να υπάρξουν οι ρυθμίσεις που να επιτρέψουν στη χώρα υποδοχής να δημιουργήσει τις υποδομές, ώστε η πολιτική αυτή να μπορέσει να λειτουργήσει σύμφωνα με σοσιαλιστικές οργανωσιακές αρχές.

Ένα τρίτο συγκεκριμένο πρόβλημα αφορά στην ποινικοποίηση της μετανάστευσης στην ΕΕ. Το άρθρο 7 της Συμφωνίας Σένγκεν (Schengen Agreement) αναφέρει εν συντομία την ανάγκη προστασίας των κρατών-μελών «εναντίον της παράνομης μετανάστευσης και εναντίον

δραστηριοτήτων που μπορεί να θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια» (Tractatenblad der Koninkrijk der Nederlanden, 1985). Ακολουθώντας την ίδια προσέγγιση, η ΣΕΕ ασχολείται με τα θέματα του ασύλου, της εσωτερικής μετανάστευσης και της μετανάστευσης από τρίτες χώρες, στο άρθρο Κ.1, στο ίδιο άρθρο που ασχολείται με την αντιμετώπιση του εθισμού στα ναρκωτικά και της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, της απάτης σε διεθνές επίπεδο, της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών μορφών διεθνούς εγκληματικότητας. Επιπλέον, η ΣΕΕ, ενώ απαγορεύει στο άρθρο 6 τη διάκριση εξαιτίας της ιθαγένειας (για τους υπηκόους των κρατών-μελών) και στο άρθρο 119 τη διάκριση με βάση το φύλο, δεν απαγορεύει τη διάκριση για λόγους εθνικούς ή φυλετικούς. Ακόμα και ο Κοινωνικός Χάρτης δηλώνει στην εισαγωγή του πως «είναι σημαντικό να αντιμετωπιστεί κάθε μορφή διάκρισης», αλλά αναφέρει ρητά μόνο «τη διάκριση με βάση το φύλο, το χρώμα, τη φυλή, τις απόψεις και τις πεποιθήσεις» ξεχνώντας έτσι τη διάκριση με βάση την εθνότητα (Commission of the European Communities, 1990). Τα αποτελέσματα αυτής της προσέγγισης είναι καταστροφικά.

Πρώτον, εκτεταμένα μέτρα πολιτικής και εργαλεία έχουν αναπτυχθεί και συνεχίζουν να αναπτύσσονται για να αντιμετωπίσουν τη μετανάστευση (τόσο τη νόμιμη όσο και την παράνομη) και τους αιτούντες άσυλο από χώρες εκτός της ΕΕ. Το πιο αξιοσημείωτο είναι το *σύστημα Σένγκεν (Schengen system)*.¹³ Η Συμφω-

13. Οι πρόδρομοι της Σένγκεν είναι η ομάδα Τρέβι (Trevi Group) (που είχε συσταθεί το 1976 για να βοηθήσει τις ευρωπαϊκές χώρες να συνεργαστούν σε θέματα τρομοκρατίας) και διάφορες ειδικής μορφής ομάδες (π.χ. η Ειδική Ομάδα για τη Μετανάστευση που συστάθηκε προκειμένου να τερματίσει τις καταχρήσεις από τους αιτούντες άσυλο, παρά, όπως θα περίμενε κανείς, τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο από τις κυβερνήσεις). Η ομάδα Τρέβι «επεκτάθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 για να ενσωματώσει όλες τις πτυχές των πολιτικών και των θεμάτων ασφαλείας της ελεύθερης μετακίνησης, συμπεριλαμβανομένων της μετανάστευσης, των θεωρήσεων διαβατηρίων, των αιτούντων άσυ-

νία Σένγκεν υπογράφηκε στις 14 Ιουνίου 1985. Το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία συμφώνησαν να αφαιρέσουν σταδιακά τους κοινούς συνοριακούς τους ελέγχους και να εισάγουν την ελευθερία μετακινήσεων για όλους τους υπηκόους των υπογραφόντων κρατών-μελών, άλλων κρατών-μελών και τρίτων χωρών. Ταυτόχρονα, η Συμφωνία στόχευε στο συντονισμό καταπολέμησης της εγκληματικότητας. Η Συμφωνία ήταν ένα διακυβερνητικό σύμφωνο που δεν απαιτούσε ούτε την κοινοβουλευτική ανάμειξη ούτε καθόριζε τις ρυθμίσεις και εγγυήσεις για την εφαρμογή του. Οι τελευταίες ήταν το έργο της Σύμβασης Σένγκεν (*Schengen Convention*) που υπογράφηκε από τα ίδια πέντε κράτη στις 19 Ιουνίου 1990, η οποία υπόκεινται σε επικύρωση από τα κοινοβούλια. Η Σύμβαση τροποποιεί επίσης τις σχετικές εθνικές νομοθεσίες.¹⁴

λο και των συνοριακών ελέγχων» (Webber, 1993b: 142). Οι πολιτικές μετανάστευσης και αιτήσεων ασύλου είναι έτσι μια πτυχή του ποινικού (μη) δικαίου από τότε που η Ένωση άρχισε να ασχολείται με αυτές τις πολιτικές (οι οποίες πάντα θεωρούσε ότι αποτελούν ζήτημα που θα πρέπει να ρυθμίσουν τα επιμέρους κράτη). Την ομάδα Τρέβι υποτίθεται πως διαδέχθηκε η Γιουροπόλ (Europol) (ΣΣΕ, άρθρο Κ. 1). Στο αρχικό της στάδιο η Γιουροπόλ έχει σκοπό να είναι μια επιχείρηση συλλογής πληροφοριών. Σε σχέση με τις πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου της ΕΕ συνιστά μια από τις πιο επισίχυντες πλευρές της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης (βλ. Bunyan, 1993· Webber, 1993a· Webber 1993b). Η τάση είναι όλες αυτές οι «ειδικές ομάδες που βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα της διακυβερνητικής συνεργασίας... να αντικατασταθούν από μόνιμους θεσμούς που θα βρίσκονται υπό την αιγίδα του Συμβουλίου των Υπουργών» (Bunyan, 1993: 15).

14. Μέχρι το 1998 η Σύμβαση είχε εφαρμοσθεί από τη Γερμανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και την Αυστρία. Η Δανία, η Σουηδία, η Νορβηγία, η Φινλανδία και η Ιρλανδία προγραμματίζεται επίσης να εισέλθουν. Η Βρετανία και η Ιρλανδία δεν είναι μέλη του συστήματος Σένγκεν. Η Σύμβαση Σένγκεν δεν έχει ενσωματωθεί στη ΣΣΕ η οποία επέλεξε να διατηρήσει το διακυβερνητικό σύστημα. Το άρθρ. 131 της Σύμβασης Σένγκεν θεσπίζει μια εκτελεστική επιτροπή υπουργών για την υλοποίηση της ίδιας της Σύμβασης. Κάθε ένα από τα δεκατρία συμβαλλόμενα μέλη (τα δεκαπέντε κράτη-μέλη της ΕΕ πλην της Ιρλανδίας και του ΗΒ) έχει το δικαίωμα μιας

Ένα σημαντικό τμήμα του συστήματος ελέγχου που ορίζεται στο Σένγκεν είναι το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (ΣΠΣ) (*Schengen Information System [SIS]*), όπως κωδικοποιείται στα άρθρα 92 έως 119 της Σύμβασης Σένγκεν. Το ΣΠΣ επικεντρώνεται στην τροφοδότηση πληροφοριών σε έναν κεντρικό υπολογιστή (τη «λειτουργία τεχνικής υποστήριξης»), ο οποίος βρίσκεται στο Στρασβούργο, και στην ανάκτηση πληροφοριών από αυτόν. Σκοπός του είναι η συγκεντρωθούν όλες οι πληροφορίες που χρειάζονται για να ενισχυθεί ο εσωτερικός έλεγχος που αφορά όχι μόνο, για παράδειγμα, κλεμμένα αυτοκίνητα και διαβατήρια, αλλά και προσωπικά δεδομένα για κάθε πολίτη της Ένωσης που διαπράττει κάποιο αδίκημα και για ανεπιθύμητους αλλοδαπούς. Το άρθρο 94 της Σύμβασης Σένγκεν δέχεται τη σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Σύμβαση της 28ης Ιανουαρίου 1981 για την Προστασία των Ατόμων σε σχέση με την Αυτόματη Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων) και, επομένως, απαγορεύει τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις, τη φυλή και τη σεξουαλική προτίμηση. Ωστόσο, αυτές οι διασφαλίσεις έχουν αποδυναμωθεί αρκετά από την ίδια τη σύσταση η οποία επιτρέπει τη συλλογή αυτών των δεδομένων, εφόσον είναι απαραίτητο για τους σκοπούς της έρευνας (Bunyan,

θέσης στην Επιτροπή. Η Επιτροπή αναθέτει τις καθημερινές δραστηριότητες στην Κεντρική Ομάδα Διαπραγμάτευσης και στις ομάδες εργασίας της. Καθώς οι αποφάσεις της Επιτροπής πρέπει να λαμβάνονται ομόφωνα (άρθρ. 132), η διαδικασία είναι αρκετά δυσκίνητη. Για να ξεπεραστεί αυτό το μειονέκτημα, η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενσωματώνει το σύστημα Σένγκεν μέσα από το «Πρωτόκολλο Ενσωμάτωσης του Κεκτημένου του Σένγκεν (*Schengen Acquis*) στο πλαίσιο της ΕΕ». Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου δηλώνει πως η συνεργασία που αφορά στο κεκτημένο του Σένγκεν «θα διεξάγεται εντός του θεσμικού και νομικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Κατά συνέπεια το Συμβούλιο «θα αυτο-υποκατασταθεί από την Εκτελεστική Επιτροπή» (άρθρ. 2). Το κεκτημένο του Σένγκεν θα πρέπει να εφαρμοσθεί από όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ μέχρι το 2002. Συνεπώς, η Βρετανία και η Ιρλανδία μπορεί να χρειαστεί να ενταχθούν σε αυτό το σύστημα μέχρι τότε.

1993: 26). Παράλληλα, ο έλεγχος πάνω σε μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ έχει οξυνθεί, «τροφοδοτούμενος ίσως από την αυξανόμενη αυστηρότητα ορισμένων εθνικών πολιτικών απέναντι στους μετανάστες, οι οποίες με τη σειρά τους μπορεί να ωθούνται από τα πρόσφατα αυξημένα επίπεδα ξеноφοβίας, αν όχι από ακραίο εθνικισμό» (Convey - Kuriszewski, 1995: 942-943).

Ενώ υπάρχει ο κίνδυνος οι αυτόχθονες εργάτες να αποδεχθούν υψηλότερα εμπόδια για τους εκτός της ΕΕ πολίτες με αντίλλαγμα τη δική τους μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων (ο στόχος που υποδεικνύεται με το άρθρο 7 της Συμφωνίας Σένγκεν είναι η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και η μετατόπισή τους στα εξωτερικά σύνορα), το θέμα είναι πως τόσο αυτή η μεγαλύτερη ελευθερία εσωτερικής μετανάστευσης όσο και οι αυξανόμενοι περιορισμοί εισόδου στην ΕΕ για τους εκτός της ΕΕ πολίτες έχουν διαμορφωθεί με βάση τις ανάγκες του κεφαλαίου και όχι της εργασίας. Το κεφάλαιο χρειάζεται την ελευθερία κινήσεων και διαμονής των εργατών, αλλά ταυτόχρονα χρειάζεται να ελέγχει και να περιορίζει τις μορφές κινητικότητας που μπορεί να μην είναι λειτουργικές για τις ανάγκες του ίδιου του κεφαλαίου. Βασικά, το κεφάλαιο είναι αυτό που καθορίζει ποιος είναι παράνομος μετανάστης. Δεν είναι μόνο ο έμπορος ναρκωτικών και παράνομοι εργαζομένοι, αλλά επίσης όσοι μετανάστες δεν μπορούν (πλέον) να χρησιμοποιηθούν από το κεφάλαιο. Εν ολίγοις, το κεφάλαιο χρειάζεται την ελεύθερη κινητικότητα των ανθρώπων ως εργατική δύναμη και, συνεπώς, τη χρειάζεται μόνο στο μέτρο που η μετακίνηση της εργατικής δύναμης, μπρος πίσω διαμέσου των εθνικών συνόρων, εξυπηρετεί το ίδιο το κεφάλαιο και όχι την (αυτόχθονα και ξένη) εργασία.

Το να περιορίζεται, να ελέγχεται και να παρεμποδίζεται η παράνομη μετανάστευση είναι μια δαπανηρή υπόθεση. Τα κόστη αυτών των κατασταλτικών μέσων τόσο για τους αυτόχθονες όσο και για τους ξένους εργάτες δεν έχουν εκτιμηθεί, αλλά είναι πολύ πιθανό ότι

ξεπερνούν τα όποια έξοδα είναι διατεθειμένη η Ένωση να επωμισθεί προκειμένου να φιλοξενήσει μετανάστες (και είναι αυτά τα κόστη στα οποία βασίζεται η επιχειρηματολογία κατά μιας πολιτικής ανοικτών θυρών). Αλλά ακόμα και αν αυτά τα κόστη ήταν ελάχιστα (κάτι που απέχει πολύ από την πραγματικότητα) το γεγονός ότι έχουν επιλεγεί ο έλεγχος και η καταστολή αντί της υποδοχής και της περιθάλψης είναι μια σαφής ένδειξη ότι αυτά τα μέτρα αντικατοπτρίζουν την ελευθερία που χρειάζεται το κεφάλαιο, όχι την ελευθερία που χρειάζεται η εργασία (και ειδικά οι «παράνομοι» μετανάστες).

Επιπλέον, όπως σημειώνει ο Geddes, αν η μετανάστευση εκληφθεί ως ένα πρόβλημα εγκληματικότητας, τότε όχι μόνο νομιμοποιούνται αντιμεταναστευτικές πολιτικές σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, αλλά και ομάδες που υπερασπίζονται ρατσιστικές ιδεολογίες έρχονται πιο κοντά στην κυρίαρχη πολιτική συζήτηση (Geddes, 1995: 207-208). Αυτός είναι ένας παράγοντας που μπορεί να εξηγήσει γιατί η ΕΕ δεν έχει αναπτύξει νομικές διατάξεις σε υπερεθνικό επίπεδο που να αντιμετωπίζουν το ρατσισμό και την ξеноφοβία. Ειδικότερα, τα κράτη-μέλη, έχουν αναπτύξει μια πολύ περιορισμένη δυνατότητα στην αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων. Το 1995, «από τις επτά συνθήκες που η Επιτροπή αναγνωρίζει... ως τις πιο εφαρμόσιμες για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας» μόνο οι τρεις είχαν επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη (Geddes, 1995: 199). Επίσης, «η εκ της νομοθεσίας αποκατάσταση των θυμάτων φυλετικών διακρίσεων εξαρτάται από τις εθνικές διατάξεις» (Geddes, 1995: 211). Το 1995, από τα δεκαπέντε κράτη-μέλη, μόνο τέσσερα (το ΗΒ, η Ολλανδία, η Γαλλία και το Βέλγιο) είχαν αναπτύξει ολοκληρωμένη αντιρατσιστική νομοθεσία. Αλλά ακόμα και αυτές οι χώρες επιδεικνύουν μια χαλαρή στάση έναντι της ρατσιστικής βίας και προπαγάνδας.

Οι μεταναστευτικές πολιτικές και οι πολιτικές ασύλου δείχνουν ότι, εάν και όποτε αναδυθεί ένα νέο ευρωπαϊκό

κράτος μέσα από αυτή την πολύπλοκη διαδικασία, θα έχει χαρακτηριστικά που κανένas δημοκρατικά σκεπτόμενος Ευρωπαίος πολίτης δεν θα καλωσορίσει: «Παίρνοντας μαζί με τις μεταναστευτικές πολιτικές και τις πολιτικές ασύλου... την κουλτούρα της μυστικότητας... και το σκηνικό του αυξανόμενου ρατσισμού και φασισμού, το ευρωπαϊκό κράτος θεσμοθετεί μια “υγειονομική ζώνη” στα εξωτερικά του σύνορα και στήνει δρακόντειους μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου που θα επηρεάσουν ολόκληρη την κοινότητα. Έχει όλα τα χαρακτηριστικά ενός αυταρχικού κράτους στο οποίο η εξουσία βρίσκεται στα χέρια αξιωματούχων που δεν λογοδοτούν σε κανένα δημοκρατικό ή νομικό μηχανισμό» (Bunyan, 1993: 33). Η εργασία θα πρέπει να απαιτήσει την αποποινικοποίηση της μετανάστευσης και του ασύλου, τη διάλυση της Συμφωνίας Σένγκεν και άλλων καταπιεστικών μηχανισμών και την αναδιατύπωση (μέσα από μια πραγματικά δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων) των κριτηρίων εισόδου.

Για να συνοψίσουμε, αποδεχόμενη τη λογική και τις πολιτικές του κεφαλαίου, η ευρωπαϊκή αυτόχθων εργασία μπορεί να κερδίσει μια βραχυχρόνια τακτική νίκη, αλλά σίγουρα θα χάσει τη στρα-

τηγική μάχη. Η ευρωπαϊκή εργασία θα πρέπει να πιέσει για μεγαλύτερη αντιπροσωπευτική και συμμετοχική δύναμη για τους ξένους εργάτες ως ένα μέσο για να καταφέρει μια μεγαλύτερη αντιπροσωπευτική και συμμετοχική δύναμη η εργασία ως σύνολο. Τα υπάρχοντα εμπόδια εισόδου θα πρέπει να αρθούν και τα κριτήρια εισόδου θα πρέπει να διατυπωθούν με τρόπο που να δίνουν μεγαλύτερη, παρά μικρότερη, δύναμη στην εργασία. Οι ξένοι εργάτες θα πρέπει να ιδωθούν ως έχοντες τα ίδια δικαιώματα με τους αυτόχθονες εργάτες. Αυτή και άλλες πολιτικές θα πρέπει να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο που να δίνει έμφαση στην αλληλεγγύη και στην ισότητα μεταξύ των δύο αυτών τμημάτων της εργασίας, ως στοιχεία ενός δημοκρατικού συστήματος που θα βασίζεται στην αυτοδιαχείριση των ανθρώπων. Με λίγα λόγια, η στρατηγική της εργασίας θα πρέπει να βασίζεται στην επίγνωση ότι δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως πραγματικά ξένη εργασία. Η στρατηγική αυτή, αποσυνδέοντας τις μεταναστευτικές ροές και, ως εκ τούτου, την αναπαραγωγή της ευρωπαϊκής εργατικής δύναμης από τις ανάγκες του ευρωπαϊκού κεφαλαίου, θα ήταν ταυτόχρονα ένας αποτελεσματικός αντιιμπεριαλιστικός αγώνας. **T**

b **Buerkle, T.** (1998), «London-Frankfurt Stock Linkup Set», *International Herald Tribune*, July 8.
Bunyan, T. (επιμ.) (1993), *Statewatching the New Europe*, Russell Press.
Carchedi, G. (1991), *Frontiers of Political Economy*, Verso, London.
Carchedi, G. (1997), «The EMU, Monetary Crises and the Single European Currency», *Capital & Class* 63, Autumn, σ. 85-114.
Chuter, D. (1997), «The United Kingdom», στο Howorth, J. – Menon, A. (επιμ.) *The European Union and National Defence Policy*, Routledge.
Commission of the European Communities (1990), *Community Charter of the Fundamental Social Rights*

of Workers, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
Dinucci, M. (1998), «La Nuova Strategia della Nato», *L'Ernesto*, March-April, σ. 26-28.
Galtung, J. (1971), *De EEG als Nieuwe Supermacht*, van Gennep.
Geddes, A. (1995), «Immigrant and Ethnic Minorities and the EU's "Democratic Deficit"», *Journal of Common Market Studies*, Vol. 33, No. 2, June, σ. 197-217.
Howorth, J. (1997), «National Defence and European Security Integration», στο Howorth, J. – Menon, A (επιμ.) *The European Union and National Defence Policy*, Routledge.
Lo stato del Mondo, Il Saggiatore, Milano.

Sharma, N. R. (1997), «Birds of Prey or Birds of Passage: The Movement of Capital and the Migration of Labour», *Labour, Capital and Society*, April, Vol. 30, No. 1, σ. 8-38.
Newman, M. (1989), *Britain and the EEC: Effects of Membership*, European Dossiers Series, PNL Press, London.
Tractatenblad der Koninkrijk der Nederlanden, 1985, Nr. 102.
Webber, F. (1993a), «The New Europe: Immigration and Asylum», στο Bunyan, T. (ed.) *Statewatching the New Europe*, Russell Press, σ. 130-141.
Webber, F. (1993b) «European Conventions on Immigration and Asylum», στο Bunyan, T. (επιμ.) *Statewatching the New Europe*, Russell Press, σ. 142-153.